

DE SPECHTEN IN DE A.W. DUINEN

Allereerst moet vermeld worden dat 1969 een buitengewoon goed spechtenjaar is geweest, in het voorjaar werden overal opvallend veel spechten gezien; in het bijzonder Groene Spechten. Ook na het broedseizoen werden zeer veel spechten gezien, w.o. vele juveniele eks. zodat het een zeer gunstig broedseizoen geweest moet zijn.

Dan bekijken we even de beschikbare biotoop voor de spechten: de A.W.-duinen zijn ± 3600 ha. groot, maar bijzonder bosarm, vooral arm aan oud loofbos. Dit schijnt trouwens al honderden jaren zo te zijn, in ieder geval zo'n 150 jaar, want als ik een kaart van de A.W. duinen uit 1823 bekijk dan was het toen al niet beter dan nu. Als we over oud bos praten (±50 jaar of ouder) dan is dat ongeveer gelijk gebleven aan de oppervlakte bos van 1823. Enige bossen zijn nadien verdwenen en een paar zijn er bij gekomen. (Op de oude kaart is niet te zien of het bos uit loof- of naaldhout bestaat, en ook de leeftijd is niet te zien). Tellen we al ons bos bijeen, dus ook al het naaldhout en kleine berkenbosjes tot een minimale hoogte van 3 meter, dan schat ik het totaal hooguit op 400 ha. Naar een ruwe schatting is 65% (dat is 260 ha.) naaldhout, wat voor het grootste deel na 1930 is aangeplant. De overige 35% (= 140 ha.) bestaat uit loof- en gemengd bos. Hiervan is een groot deel in de jaren 1930-1940 aangeplant. Echte natuurlijke bosjes bestaan nauwelijks, hooguit een enkel berkenbosje. Oud loofbos met flinke opgaande stammen is in de A.W. duinen niet te vinden, behalve hier en daar een hoekje van een 1/2 tot 1 ha.

Wat er verder nog aan oud loofhout is, werd vroeger aangeplant als wind-singels om bouwlandjes en werd als hakhout (vooral eiken en essen) bijgehouden. Ook komt hier en daar nog wat oud loofhout voor in de vorm van eiken-, iepen- of beukenlaantje. Het loof- en gemengde bos samen wat ik min of meer tot het oude bos reken, of wat het karakter van een oud bos heeft, samengevat: het bos wat voor $\pm$ de helft uit jongere bomen bestaat, maar waarin regelmatig oude bomen voorkomen, beslaat ongeveer 80 ha. Het is juist dit soort bos waar de meeste spechten in voorkomen. Het is maar goed dat deze 80 ha. niet een aaneengesloten bos vormen, want dan zouden er nog geen 10 paar spechten in kunnen broeden. Daarentegen broeden er in de A.W. duinen vaak spechten in een groepje van 5 of 10 oude bomen, terwijl er in een straal van 500 m. geen bos te vinden is. Doordat het gemengde oude bos zich in een vrij lange en smalle strook langs de oostgrens van het duin uitstrekt komen we bij onze telling van 1969 op zeker een 6-voud van het aantal spechten dat in een aaneengesloten bos van 80 ha. zou kunnen broeden.

Hoewel we op 9 plaatsen vrij regelmatig Kleine Bonte Spechten hoorden, durf ik toch niet op meer dan 5 broedparen te rekenen. Om te vergelijken wordt het in 1962 getelde aantal broedparen tussen haakjes vermeld, alhoewel de aantallen toen wellicht aan de lage kant gehouden zijn. Ook voor de telling in 1969 durf ik niet te beweren dat we het juiste aantal geteld hebben, daar de oppervlakte van het terrein wel wat groot is.

Kleine Bonte Specht	5 paar	(1962 geen broedpaar)
Grote Bonte Specht	22 paar	(1962 8 paar)
Groene Specht	29 à 30 paar	(1962 9 paar)

In aansluiting op de spechten-inventarisatie kunnen ook onze aantekeningen van de houtsnip, boomkruiper en wiewaai bekeken worden in vergelijking met de oppervlakte bos in de A.W. duinen.

Hoewel de aantallen van bovengenoemde soorten alles behalve eksakt zijn, is er toch naar gestreefd om zo veel mogelijk gegevens te verzamelen, in het bijzonder van de houtsnip.

De Houtsnip is niet gebonden aan echt bos, en broedt ook in afgelegen berkenbosjes of nog vrij jonge dennenaanplanten. Maar een zekere voorkeur is te bemerken voor eikenhakhout met een lichte ondergroei van kardinaalsmuts en verschillende kruiden. Dit jaar werden van drie paar de pulli gevonden en 2 nesten met eieren werden mij gewezen door jachtopzichters.

Van beide nesten is iets aardigs en voor mij onbekends te vertellen. Het eerste nest werd gevonden met 3 eieren, maar toen de jachtopzichter het mij toonde dacht hij aanvankelijk dat het nest leeg was. Wat bleek echter: de 3 eieren waren afgedekt met dood eikenblad. Dit kan natuurlijk toeval zijn, maar bij mijn tweede bezoek bleek dat het nest toen 4 warme en met dood eikenblad afgedekte eieren bevatte. Hieruit blijkt dat het voorkomt dat een houtsnip die nog niet lang zit te broeden bij onraad de eieren afdekt en ongemerkt het nest verlaat. Een houtsnip die langer broedt blijft meestal op de eieren zitten.

Het tweede nest werd door de jachtopzichter (naar zijn zeggen) met 5 eieren gevonden, ik heb dit niet kunnen konstateren want toen hij mij het nest toonde was dit reeds uitgepikt en ik kon slechts van 4 eieren de schaalresten terugvinden. Dat 5-legsels bij houtsnippen voorkomen was mij niet bekend.

Opvallend is ook dat de meeste houtsnipnesten pas gevonden werden als ze uitgepikt zijn en dat zijn ieder jaar wel zo'n 5 à 6 uitgepikte nesten tegen één goed nest.

Doordat de houtsnip er zeer grote baltsvluchten op na houdt, vaak met een straal van 1 km., is het zeer moeilijk om het juiste aantal broedparen op te geven. Vooral in de bosrijke stukken lopen de territoria vaak door elkaar heen, zodat de opgegeven aantallen wel met een zeker voorbehoud bekeken moeten worden.

De houtsnip telt in 1969 ± 50 paar (1962 11 paar). Dit is een grote vooruitgang, die zich reeds enige jaren geleden openbaarde, doch waar we tot heden geen gegevens over hadden.

De Boomkruiper is waarschijnlijk meer aan oud bos gebonden dan de houtsnip, daar hij voor geschikte nestplaatsen loshangend schors, gescheurde bomen of spleten en gaatjes nodig heeft. Deze komen vooral voor in de oudere loof- en gemengde bossen.

De broedvogelstand van de Boomkruiper was altijd bijzonder laag in de A.W. duinen en bovendien is hij waarschijnlijk ook wel enigszins aan onze aandacht ontsnapt. In 1962 noteerden wij slechts 3 broedparen. Nu, in 1969 telden wij 16 à 18 broedparen, zonder dat er gestreefd werd naar een algehele inventarisatie. Het werkelijke aantal zal dan ook naar schatting rond de 25 paar lopen.

Voor de Wielewaal ziet de toestand er niet zo rooskleurig uit, en aanzien dit een soort is die landelijk geteld wordt hebben wij deze soort ook zo nauwkeurig mogelijk geïnventariseerd.

Het biotoop van deze prachtige vogel was in de A.W. duinen loof- en gemengd bos, zowel de kleinere berken en eikenhakhoutbosjes als het oude binnenduimbos. Zo werden er in 1962 nog 13 paar geteld, wat waarschijnlijk te laag was. Nu in 1969 werden echter nog maar 10 paar geteld, waarvan geen enkele meer in een klein bosje. Wat deze achteruitgang veroorzaakt is mij niet duidelijk, daar het biotoop in deze 7 jaren niet is veranderd. De grootste concentratie was tussen het Panneland en de Oranjekom, wat ook vroeger al het geval was. Dit jaar werd geen enkel nest gevonden (is ook niet naar gezocht), doch in voorgaande jaren werden nesten gevonden in eikenhakhout (± 4 en 6 m. hoog), grauwe abeel (± 8 m. hoog), jong berkje (± 3 m. hoog) en iep (10 à 11 m. hoog).

Van de Staarthees beschikken we over te weinig gegevens, daar deze mees buiten de beboste delen van het duin ook broedt in duinvlaktes waar groepjes struiken voorkomen (vooral meidoorns) en in vaak kleine duinpannen met een dicht struweel van verschillende struiken.

Deze terreintypes komen zeer veel voor in de A.W. duinen en werden lang niet overal door ons bezocht, zodat de verzamelde gegevens weinig waarde hebben als vergelijkingsmateriaal. Wat echter wel duidelijk blijkt, is dat de staarthees vooruit is gegaan, ook als we aannemen dat in 1962 te laag werd geschat. We telden in 1969: 26 paar (1962: 20 paar). We zullen trachten de komende jaren wat meer aandacht te schenken aan de staarthees, maar gebleken is dat een groot deel van onze onderzoekjes stranden op personeel- en tijdsgebrek.

Voor de Grote Lijster geldt in grote lijnen hetzelfde als voor de staarthees, hij broedt namelijk ook in terreingedeelten die niet of nauwelijks door ons bezocht werden, zodat het getelde aantal broedparen niet representatief is voor de gehele A.W. duinen. We telden in 1969 minstens 21 broedparen, waarvan 4 nesten gevonden werden (1962: 15 paar), zodat ook bij deze soort een zekere vooruitgang merkbaar is.

De Braamsluiper is altijd al een moeilijk geval geweest. In het voorjaar hoor je hem overal, maar later in de tijd, tot eind mei, neemt het aantal af. De vogels die na eind mei nog zingen worden tot de broedvogels

gerekend doch dit geeft ook vaak nog moeilijkheden. Zo hoor je dan 2 of 3 dagen op een geschikte plaats een exemplaar zingen en dan weer enige weken niet, tot veel later in het broedseizoen weer een zingend exemplaar wordt aangetroffen. Een juist aantal durf ik dan ook niet te noemen, ook al omdat lang niet alle geschikte terreinen voldoende bezocht werden. Een flinke vooruitgang is er echter beslist wel, want ook op de trek (voor- en najaar) werd deze soort veel meer gezien dan zo'n 7 jaar geleden. Er werden in 1969 ± 14 paar geteld (1962: 4 paar).

Andere broedvogels van de A.W.duinen waaraan extra aandacht is besteed volgen hier:

De Sprinkhaanrietzanger

In tegenstelling tot berichten van achteruitgang in andere duinterreinen is de sprinkhaanrietzanger in de A.W.duinen vooruit gegaan. Over eksakte gegevens beschikken we echter niet, vandaar dat we dit jaar zoveel mogelijk gegevens noteerden. De telling overtrof onze stoutste verwachtingen, zeker als we ook nog in aanmerking nemen dat grote delen van het duin niet of onvoldoende onderzocht werden. Als we een vergelijking met 1962 maken krijgen we wel een enigszins overtrokken beeld, want er werden toen 20 broedparen geteld wat beslist te laag is geweest. Hoeveel we er toen naast zaten is niet met zekerheid te zeggen, het werkelijke aantal zal toen tussen de 25 en 40 broedparen gelegen moeten hebben. In 1969 telden we echter met zekerheid 79 broedparen in een deel van het duin. Een schatting van ± 100 paar in het gehele duin is daarom niet overdreven. Een zeer opvallende vooruitgang dus, maar wat is de oorzaak hiervan?

De meest voor de hand liggende oorzaak is de biotoopverandering van grote delen van het duin veroorzaakt door de hogere waterstand die is ontstaan door het invoeren van rivierwater (dit gebeurt echter al sinds 1957).

De eerste jaren na het invoeren van het rivierwater was dit buiten het infiltratiegebied nog niet erg merkbaar. Binnen het infiltratiegebied was het duin dusdanig verwoest dat de plantengroei eigenlijk nu pas min of meer stabiel is geworden nadat het jaren nodig heeft gehad om enigszins te herstellen. Dit is ook duidelijk merkbaar in het aantal broedvogels als we het 1e (oudste) infiltratiegebied vergelijken met het 2e en 3e infiltratiegebied. In het 1e infiltratiegebied komt de sprinkhaanrietzanger verspreid over het hele terrein voor (ook in de vernielde delen), doch in het 2e en 3e infiltratiegebied komt de soort alléén voor in de

strookjes duin die gespaard zijn gebleven (de rest van het terrein heeft zich nog niet voldoende hersteld).

Doordat de hele waterstand in het duin in de loop der jaren hoger is geworden, is ook de vegetatie veranderd en vaak veel weelderiger geworden. De vegetatie-verandering is vooral merkbaar in die gedeelten van het duin die van nature lager liggen en vrij vlak zijn en dat zijn de oude duinvlaktes waarvan er vroeger een aantal in kultuur geweest zijn als weiland of iets wat daar op moest lijken. Vroeger (±100 jaar geleden) zijn deze duinvlaktes van nature nat geweest en stonden 's winters vaak geheel onder water, maar met de toename van wateronttrekking uit het duin zijn deze grazige vlaktes veranderd in dorre droge vlaktes met een spaarzame begroeiing.

De laatste jaren is de toestand zich weer enigszins aan het herstellen en gaat zelfs hier en daar op de oude toestand lijken. Opvallend is dan ook de grote dichtheid van broedvogels juist in die terreinen die weer enigszins als vroeger zijn geworden, zonder nu direkt nat te zijn. De grootste dichtheid is in het Zegveld en in mindere mate in het Zwarteveld en het Paradijsveld.

Typisch is echter, dat naar mijn mening zo'n 10 jaar geleden meer sprinkhaanrietzangers in de droge terreingedeelten voorkwamen dan nu het geval is, zodat vochtig terrein kennelijk geen voorwaarde is om als broedterrein te dienen. De voorkeur gaat echter wel uit naar een terrein wat begroeid is met lage struiken, vooral duindoorns, en in het le infiltratiegebied met kruipwilg waardoorheen een grassoort of soorten groeien die we gemakshalve maar ruijge noemen.

H. Vader

Duvenvoordestraat 5, Haarlem.